

LUND UNIVERSITY

Den internationella privaträtten ömsar skinn och blir en europeisk processrätt

Lidgard, Hans Henrik

Published in:
Europarättslig tidskrift

2010

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Lidgard, H. H. (2010). Den internationella privaträtten ömsar skinn och blir en europeisk processrätt. *Europarättslig tidskrift*, (4), 657.

Total number of authors:
1

Creative Commons License:
Ospecificerad

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply: Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

DEN INTERNATIONELLA PRIVAT- RÄTTEN ÖMSAR SKINN OCH BLIR EN EUROPEISK PROCESSRÄTT

Hans Henrik Lidgard*

Internationell privaträtt är en konstig benämning på den del av den juridiska disciplinen, som behandlar lagvals-kollisioner, jurisdiktions- och verkställighetsfrågor. Privaträtten täcker civilrättsliga problem oavsett om de har en kommersiell eller familjerättslig anknytning, men går långt över traditionella civilrättsliga frågeställningar. Den har inte minst en koppling till processrätt i bred bemärkelse och gäller ytterst hur en rättegång med internationella inslag kan genomföras och vilka möjligheter som finns att få denna godkänd i ett annat land.

Svensk internationell privaträtt har aldrig varit särskilt internationell, möjligen nordisk. Med få undantag har vi i den nationella rättsordningen bestämt hur internationella förhållanden med svensk anknytning ska bedömas. Jurisdiktionsregler har ofta gjort svenska domstolar behöriga, domstolar som gärna tillämpat svensk rätt om parterna inte uttryckligen träffat annan överenskommelse och som varit tveksamma till att låta utländska domar få direkt genomslag i Sverige. Undantaget har varit avgöranden från våra nordiska grannländer, som vi dels litat på och dels behövt för att få en tillräcklig praxis att grunda våra egna avgöranden. Den försiktiga hållningen har kritiserats och inte minst i amerikansk doktrin uppfattas vårt förmögenhetsforum i rättegångsbalkens kapitel 10 som utmanande ”exorbitant”.

Den svenska IP-rätten har under lång tid levt i en skyddad tillvaro och vi har bara försiktigt och under förutsättning av reciprocitet medverkat till att ge utländsk rätt större utrymme i den svenska rättsordningen – en hållning som vi ingalunda varit ensamma om, utan som snarare varit legio i omvärlden.

* Professor i civilrätt vid Lunds universitet.

Perspektivet ändras dock med EU-rätten. Romfördraget i sin ursprungliga form innebar små förändringar för internationell kollisionshandling. Utvidgning av antalet medlemsstater, ökande handel och rörlighet av arbetskraft, tjänster, företag och kapital skapade behov av tydliga regler. Vid Sveriges anslutning 1995 hade påtagliga förändringar skett för att möta den inre marknadens krav. 1968 års ”externa” Brysselkonvention, som senare ersatts av interna förordningar, styrde upp hanteringen av jurisdiktions- och verkställighetsfrågor rörande kommersiella kollisioner på privaträttens område. 1980 års Romkonvention, också den en ”extern”, ledde till en omfattande unifiering av lagvalsfrågorna. Efter hand har systemet utvecklats med nya förordningar, direktiv och kommissionens alla ”green papers”, som träffar breda rättsområden såsom den allmänna straffrätten, familjerätten, kontraktsrätten, immaterialrätten, och obeståndsrätten. Allt pekar mot en fortsatt harmonisering eller unifiering av kollisionsreglerna. Därmed sätts de nationella rättssystemen steg för steg ur spel.

Utvecklingen är ofrånkomlig. I unionen finns idag mer än 500 miljoner medborgare, som rör sig över gränserna och hundratusentals företag, som utnyttjar den inre marknadens gränsöverskridande fördelar i enskilda transaktioner eller genom att etablera sig i nya länder. 8 miljoner människor bor inte i sitt ursprungsland och varje år gifter sig mer än 300 000 par med en partner från ett annat land. Kommissionen anger också att närmare 40 procent av alla obetalda skulder i gränsöverskridande transaktioner aldrig regleras. Verkställighets-samverkan är alltså en riktig Akilleshäla i unionen. Under sådana förhållanden framstår behovet av enhetliga regler, som klargör hur konflikter ska hanteras på de områden där gemenskapsrätten inte är allenarådande, som stort.

Med kompetensbestämmelsen i Lissabonfördragets artikel 81 (f.d. artikel 65 FEG) bekräftas vikten av framtida unifiering. Här framhålls att Unionen ska utveckla ett rättsligt samarbete i civilrättsliga frågor, som har gränsöverskridande följder. Samarbetet ska bygga på principen om ömsesidigt erkännande av domstolsavgöranden och utomrättsliga avgöranden. Det möjliggör harmonisering av den nationella rätten såvitt avser (a) ömsesidigt erkännande av domstolsavgöranden och utomrättsliga avgöranden samt verkställigheten av dessa; (b) gränsöverskridande delgivning av rättegångshandlingar; (c) harmonisering av lagkonflikter och domstolars behörighet; (d) samarbete för bevisupptagning; (e) faktisk tillgång till rättslig prövning; (f) samordning av den nationella civilprocessrätten; och (g) alternativa tvistlösningsmodeller. Är Rådet enhälligt och invänder inte de nationella parlamenten kan besluten även avse familjerätten.

Kommissionen har i juli 2010 omgrupperat sig och inrättat ett särskilt generaldirektorat för legala frågor under ledning av kommissionären Vivianne Reding. Reding har snabbt utmärkt sig genom att ta strid med den franske presidenten om den hårdhänta franska avvisningen av romer, som nu är föremål för prövning i EU-domstolen. Direktoratet består nu av tre avdelningar med

ansvar för privaträttsliga frågor, straffrättsligt samarbete, och grundläggande rättigheter och medborgarskap. Arbetat bedrivs med ambitiösa femårsplaner, som visar hur kommissionen successivt avser att angripa de frågeställningar som anges i Artikel 81. Kommissionen är också representerad och aktiv i internationella fora, som arbetar med kollisionfrågor, vilket visar att unifieringen inte bara omfattar den inre marknaden, utan även kommer att avse relationerna till tredje land.

Under åren har gemenskapsrätten successivt trängt in på nya områden och antingen helt ersatt eller kompletterat den nationella rätten. Immaterialrätten är ett exempel på ett rättsområde, som – liksom konkurrensrätten – snart är heltäckande reglerad på EU-nivå. Inom andra områden harmoniseras nationella normer genom detaljerade direktivföreskrifter. Trots den materiella samordningen av rätten kan processuella hinder uppkomma. Med detaljerade kollisionsbestämmelser tar gemenskapsrätten nu successivt över hanteringen av de internationellt privaträttsliga frågorna på gränsöverskridande områden; först genom konventionsöverenskommelser, som ersätts av skarpare kompetens- och procedurregler i förordningsform. Den nationella IP-rätten får samtidigt en mer undanskymd roll och de nationella domstolarna måste i större utsträckning lära sig att bygga sina resonemang på EU-rätten och bortse från gammal nationell praxis.

Innebär utvecklingen slutet för IP-rätten? Samordningen och en ökad tillit till andra medlemsstaters rättsmaskinerier kommer att leda till att kollisionsproblematiken lyfts från den nationella nivån till en europeisk nivå och får en ”inomstatlig karaktär”. EU-regleringen förser domstolarna med enhetliga processregler. Vi är dock inte där ännu. Mycket arbete återstår och integrationen kommer säkert att stöta på problem på vägen, men färdriktningen är utstakad. På sikt kommer kollisionshanteringen säkert att gälla även relationerna till omvärlden. EU kommer med tiden att förhandla med USA och andra länder i omvärlden. Kanske leder det till en verkställighetsöverenskommelse mellan Europa och USA. Hittills har en sådan överenskommelse inte varit möjlig eftersom utdömda amerikanskt skadestånd till följd av allvarliga lagöverträdelse ofta har en straffliknande karaktär, som dessutom tredubblas vid överträdelse av uppsåtlig karaktär. Med EU som förhandlingspart går det kanske att finna nya vägar.

Den nationella IP-rätten lever därför en tynande tillvaro, vilket också märktes när IP-specialister möttes i Nätverket för Europarätts regi i Lund i juni 2010. En del av inläggen behandlas i detta nummer av ERT. Specialisterna är inte längre rena IP-rättare, utan kompletterar sitt IP-rättsliga kollisionsintresse med andra specialområden som t.ex. konstitutionell rätt, komparativ rätt, familjerätt, konsumenträtt, kontraktsrätt, immaterialrätt och obeståndsrätt. Intresset lyfts från den svensk/nordiska IP-nivån till en europeisk processrättslig nivå, som i framtiden kommer att ge anvisningar för hur såväl interna EU-kol-

Hans Henrik Lidgard

lisioner som kollisioner med rättsregler i tredje land ska lösas. När ordföranden drog så drastiska slutsatser log dock deltagarna och menade att de nationella reglerna nog har många mil kvar i benen.